

MÜASİR ŞƏRAİTDƏ TƏLƏBƏ GƏNCLƏR İDMANININ İNKİŞAF XÜSUSİYYƏTLƏRİ

p.ü.f.d., dos. F.C. Hüseynov

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası
İdman oyun növləri kafedrası
farhad.huseynov@sport.edu.az

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 05 iyul 2021

Dərc olunub: 06 sentyabr 2021

© 2021 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya: Bədən tərbiyəsi və idmanın uzunmüddətli, davamlı və dinamik inkişafına, sağlam həyat tərzinin formalaşmasına və əhəlinin müntəzəm idmana olan ehtiyacının təmin edilməsinə, gənc nəslin sağlamlığının və təhsilinin gücləndirilməsində bədən tərbiyəsi və idman imkanlarından istifadənin səmərəliliyinin artırılması yolları və vasitələrinin müəyyən edilməsinə, mənfi sosial göstəricilərin qarşısının alınmasına, Azərbaycanda idmanın rəqabət qabiliyyətini artıraraq, sosial-iqtisadi inkişafına, vətəndaşların həyat və rifahın yüksəldilməsinə töhfə verir.

Açar sözlər: *strategiya, innovativ texnologiyalar, inkişaf konsepsiyası, hədəf proqram, uzunmüddətli perspektiv.*

Cəmiyyətdə baş verən dəyişikliklər gənclərin bədən tərbiyəsi və idmana münasibətinin inkişafı və formalaşması ilə əlaqəli proseslərdə müəyyən iz buraxır. Fiziki mədəniyyətin dəyəri cəmiyyətin fiziki ehtiyatlarının bərpası, boş vaxtdan səmərəli istifadə və əhəlinin, xüsusən də gənclərin məşğulluğunun təmin edilməsindən ibarətdir. Bu baxımdan, korporativ loqosu, illərlə praktiki olaraq dəyişməyən ictimai maraqlara xidmət edən sabit müsbət imic də daxil olmaqla bir sosial-mədəni bir xüsusiyyəti var. Bədən tərbiyəsinin dövlət tənzimlənməsi ideologiyası və idman mərkəz və regional səviyyələrdə olan ziddiyyətlərin və deklarativ normaların aradan qaldırılmasında əks olunur. Bu sahənin yaxşılaşdırılması Azərbaycan Respublikasında Bədən tərbiyəsi və idman haqqında qanunda düzəlişlər lahiyəsi nəzərdə tutulur, bunun məqsədi:

- 1) dövlət kredit proqramlarının həyata keçirilməsində, bədən tərbiyəsi infrastrukturunun inkişafı üçün güzəştli və pulsuz subsidiyaların verilməsində səlahiyyətləri və rəqabət şərtlərini müəyyən edən dövlət sifarişinin formalaşdırılması;
- 2) sahibkarlıq, sponsorluq və idman fondu inkişafı üçün şərait təmin edən bədən tərbiyəsinin inkişafı üçün hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi;
- 3) fiziki və hüquqi şəxslərin bədən tərbiyəsi sahəsində hüquqlarının, vəzifələrinin və məsuliyyətlərinin müəyyən edilməsi ilə bağlı tövsiyələr;
- 4) tələbələrin bədən tərbiyəsi ilə təmin olunmasının konstitusiyaya təminatlarını təmin edən işlərin əlaqələndirilməsi və dövlət, ictimai və kommertiya idarəetmə orqanlarının səlahiyyətlərinin təyin edilməsi.

Covid-19 pandemiyası dövründə iqtisadiyyatın qeyri-sabit işləməsi fonunda bədən tərbiyəsinə dövlət sifarişinin qoyulması üçün elmi əsaslı meyarlar və normaların olmaması, sahibkarlıq və investisiya fəaliyyətlərini tənzimləyən vergi siyasəti mövcud mənbələrdən və təşviqlərdən istifadə etmək, ümumiyyətə statusunun funksional tərkib hissəsinin pozulmasına səbəb olmuşdur.

Təcrübədə bu, tədris prosesinin keyfiyyətinin aşağı düşməsinə, bir sıra universitetlərdə idman işlərinin azaldılmasına, mövcud infrastrukturun dağıdılmasına və müəllim heyətinin ixtisarına səbəb ola bilər [3]. Bu dövrdə vacib hüquqi aktlar qəbul edilmişdir: 7 dekabr 1999-cu il tarixli, hökumətin 13-127 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikası "Millətin sağlamlığı" Dövlət Proqramı; Azərbaycan Respublikası 2005-ci ilə qədər olan dövrdə əhəlinin sağlamlığının qorunması konsepsiyası; Azərbaycan Respublikası Təhsil

Nazirliyin "Azərbaycanın təhsil müəssisələrində bədən tərbiyəsi prosesinin təkmilləşdirilməsi haqqında" 2715/227 nömrəli əmri; "2003-2006-cı illər üçün ayələtlərdə bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı" hərtərəfli hədəf proqramı; həm şəhər səviyyəsində, həm də bölgələr səviyyəsində bir sıra qərarlar mövcuddur. Baxılan məsələnin ciddiliyi müxtəlif miqyaslı və mürəkkəb olan sosial-iqtisadi, hüquqi və təşkilati islahatların tez bir zamanda həyata keçirilməsini, onun böhran əleyhinə inkişafı üçün effektiv proqram və layihələrin tətbiq olunmasını tələb edir.

Sənaye qaydalarının tənzimlənməsi ilə əlaqəli hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi sənayenin səmərəli inkişafını, infrastrukturunun modernləşdirilməsini və tədris prosesinin məzmununu təmin edən sosial-iqtisadi mexanizmin əsasını təşkil edir. Makro səviyyədə bədən tərbiyəsinin inkişafının ən perspektivli strateji mexanizmi, onu bahalı bir sənayedən iqtisadiyyatın real sektorunda bərabər tərəfdaşa çevirmək üçün sektorlararası siyasətdir. Dövlət sifarişinin yerləşdirilməsi və müvafiq maliyyələşdirmə, cəmiyyətdə baş verən dəyişikliklər gənclərin bədən tərbiyəsi və idmana münasibətinin inkişafı və formalaşması ilə əlaqəli proseslərdə müəyyən iz buraxır. Fiziki mədəniyyətin dəyəri cəmiyyətin fiziki ehtiyatlarının bərpası, boş vaxtdan səmərəli istifadə və əhalinin, xüsusən də gənclərin məşğulluğunun təmin edilməsindən ibarətdir. Bu baxımdan, korporativ loqonun illərlə praktiki olaraq dəyişməyən ictimai maraqlara xidmət edən sabit müsbət imic də daxil olmaqla, bir sosial-mədəni bir xüsusiyyəti var. Bədən tərbiyəsinin dövlət tənzimlənməsi ideologiyası və idman şəhər və bölgə səviyyələrdə olan ziddiyyətlərin və deklarativ normaların aradan qaldırılmasında əks olunur. Bu sahənin yaxşılaşdırılması Azərbaycan Respublikasının Bədən tərbiyəsi və idman haqqında Qanuna düzəlişlər layihəsini nəzərdə tutur, onun məqsədi:

1.	dövlət kredit proqramlarının həyata keçirilməsində, bədən tərbiyəsi infrastrukturunun inkişafı üçün güzəştli və pulsuz subsidiyaların verilməsində səlahiyyətləri və rəqabət şərtlərini müəyyən edən dövlət sifarişinin formalaşdırılması;
----	--

2.	sahibkarlıq, sponsorluq və idman fondu inkişafı üçün şərait təmin edən bədən tərbiyəsinin inkişafı üçün hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi;
3.	fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqlarının, vəzifələrinin və məsuliyyətlərinin müəyyənləşdirilməsinə dair tövsiyələr
4.	tələbələrin bədən tərbiyəsi ilə təmin olunmasının konstitusiyaya təminatlarını təmin edən işlərin əlaqələndirilməsi və dövlət, ictimai və kommersiya idarəetmə orqanlarının səlahiyyətlərinin təyin edilməsi.

Son zamanlar iqtisadiyyatın qeyri-sabit işləməsi fonunda bədən tərbiyəsi üçün dövlət sifarişinin qoyulması üçün elmi əsaslı meyarlar və normaların olmaması, sahibkarlıq və investisiya fəaliyyətlərini tənzimləyən vergi siyasəti mövcud mənbələrdən və təşviqlərdən istifadə etmək, ümumiyyətlə statusunun funksional tərkib hissəsinin pozulmasına səbəb olmuşdur. Təcrübədə bu, tədris prosesinin keyfiyyətinin aşağı düşməsinə, bir sıra universitetlərdə idman işlərinin azaldılmasına, mövcud infrastrukturun dağıdılmasına və müəllim heyətinin ixtisarına səbəb oldu [3]. Bu dövrdə vacib hüquqi aktlar qəbul edildi: **847-IIIQ - Bədən tərbiyəsi və idman haqqında - E-qanun**, "2015-2025-ci illərdə Azərbaycan gənclərinin İnkişaf Strategiyası", Azərbaycan Respublikasında bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı üzrə milli strategiya (2013-2020-ci illər), **Layihə "Azərbaycan-2020: gələcəyə baxış"** Bədən tərbiyəsi və idmanın təbliğinin genişləndirilməsi.

Baxılan məsələnin ciddiliyi müxtəlif miqyaslı və mürəkkəb olan sosial-iqtisadi, hüquqi və təşkilati islahatların tez bir zamanda həyata keçirilməsini, onun böhran əleyhinə inkişafı üçün effektiv proqram və layihələrin tətbiq olunmasını tələb edir.

Dövlət sifarişinin və bədən tərbiyəsinin müvafiq maliyyələşdirilməsinin şəhər, bölgə və ərazi səviyyəsində bazanın inkişaf mexanizmləri ilə vəhdətdə yerləşdirilməsi, şübhəsiz ki, yalnız ənənəvi material dəyişdirən, peşəkar tətbiq olunan və təhsil funksiyalarının deyil, həm də hüquqi normalarla tənzimlənən korporativ funksiyaların həyata keçirilməsini tə-

min edəcəkdir. Gənclərin subkulturası üçün, yəni:

- 1) fiziki mədəniyyətin dinamik dəyişən şərtlərə uyğunlaşma sürətini təmin edən uyğunlaşma;
- 2) sosial-iqtisadi, idrak və insan proseslərinin əlaqəsini gücləndirməklə tədris prosesinin yaradıcılıq imkanlarını yaxşılaşdırmaqla əlaqəli integrativ;
- 3) mövzu-obyekt münasibətlərini optimallaşdırmaqla bədən tərbiyəsi və idman fəaliyyətinin şəxsi mənasını müəyyən edən dəyər yönümlü;
- 4) bədən tərbiyəsi ənənələrinin həyata keçirilməsində ali təhsilin mədəni davamlılığını təmin edən proqramlaşdırma;
- 5) fiziki tərbiyənin pedaqoji vasitələri, metodları və təşkilati formalarının hədəf seçilməsini fərqləndirmək, müəyyənləşdirmək;
- 6) təhsil məqsədlərinin həyata keçirilməsində şagirdləri bədən tərbiyəsi və idman fəaliyyətlərinin formaları və daxili motivləri ilə birləşdirmək.

Uzun müddətdir ki, insan potensialını artıran sistemin köklü modernləşdirilməsi əvəzinə, müasir həyatın tələblərinə uyğun kosmetik dəyişikliklər aparılır. Bədən tərbiyəsi və idman hərəkətinin ümummilli modelini yaratmaq, insanların fiziki sağlamlığının gücləndirilməsi problemlərini həll etmək üçün müxtəlif nazirlik və idarələrin, ictimai təşkilatların, maliyyə və sənaye birliklərinin, şirkətlərin, ticarət strukturlarının, elm və mütəxəssislərin vahid fəaliyyət strategiyasına ehtiyac duyulur. Bu strategiya Azərbaycan vətəndaşlarının əmək kollektivlərində, təhsil müəssisələrində, yaşayış yerində, istirahət yerlərində sağlamlığı üçün ən əlverişli şərait yaratmağa yönəldilməlidir [1].

Bədən tərbiyəsi vəziyyətinin dəyişdirilməsi probleminin həlli zamanı Azərbaycan Respublikası Gənclər və İdman Nazirliyi tərəfindən Azərbaycan Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Səhiyyə Nazirliyi ilə birlikdə hazırlanmış "2005-ci ilə qədər olan dövrdə Azərbaycan əhalisinin sağlamlığının qorunması" anlayışları ilə birlikdə "2005-ci ilədək dövr üçün bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı konsepsiyası" qəbul edilmişdir. 2005-ci ilə qədər sağ-

lam qidalanma sahəsində dövlət siyasəti və Azərbaycan Respublikası 2015-ci ilə qədər olan dövrdə demografik inkişafın formalaşması, insanların sağlam həyat tərzini modeli üçün əsas olmalı idi. Bu sənədlərdə nəzərdə tutulmuş tədbirlər idman və kütləvi bədən tərbiyəsindəki dəyişən vəziyyətə müəyyən dərəcədə təsir göstərmişdir. Hazırda Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin tapşırığına uyğun olaraq bədən tərbiyəsi və idmanın 2024-ci ilə qədər inkişaf strategiyası hazırlanmışdır. Bu, Azərbaycan Hökumətinin 17 Noyabr 2008-ci il tarixli 1662-r əmri ilə təsdiq edilmiş 2024-ci ilə qədər müddətə uzunmüddətli sosial-iqtisadi inkişafı konsepsiyasındadır, Azərbaycanda insan potensialının inkişafında bədən tərbiyəsi və idmanın rolunu müəyyənləşdirmişdir [6].

Ölkədə bədən tərbiyəsi və inkişafını, əhalinin müxtəlif kateqoriyalar və qruplarının, xüsusən də uşaqların və tələbələrin fiziki sağlamlığını izləmək üçün effektiv sistem yaradılır. Monitorinqin nəticələri vəziyyətin operativ təhlili və vətəndaşlar üçün sağlam həyat tərzini yaratmağa yönəlmiş bir proqramın hazırlanması üçün material təmin etməlidir [2].

Sağlam həyat tərzinin formalaşdırılması üçün fəaliyyətlər hərtərəfli nəzərdən keçirilməli, hərtərəfli səviyyədə proqram üsulları, Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafının prioritetləri və məqsədləri, struktur elmi-texniki siyasətinin istiqamətləri, milli ehtiyacaların və maliyyə mənbələrinin inkişaf proqnozları, habelə ölkənin iqtisadi, sosial və ekoloji vəziyyətinin təhlilinin nəticələri ilə həll olunmalıdır.

Daxili bədən tərbiyəsi və idman hərəkətinin ən yaxşı ənənələrini qorumaq və bərpa etmək, əhalinin bütün təbəqələrini aktiv bədən tərbiyəsi və idmana maksimum dərəcədə cəlb etməyə yönəlmiş yeni yüksək effektiv idman və idman texnologiyalarının axtarışlarını davam etdirmək vacibdir.

İdman istirahətinin yeni effektiv formalarının axtarışı və tətbiqini stimullaşdırmaq lazımdır. Azərbaycan vətəndaşlarının müxtəlif kateqoriyaları arasında bədən tərbiyəsi və idman hərəkətinin inkişafı problemlərinin təhlilinə və həllinə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Bədən tərbiyəsi və idman hərəkətinin inkişafı ilə əlaqəli bütün işlərdə prioritet, bə-

dən tərbiyəsi və məktəbəqədər uşaqlar, təhsil məktəbləri və peşə məktəbləri şagirdləri, tələbələr üçün sağlam həyat tərzinin formalaşdırılmasına verilməlidir.

Yeniyyətlər, uşaqlar və gənclər arasında bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafındakı çatışmazlıqlar; məcburi bədən tərbiyəsi dərslərinə ayrılan təlim vaxtının məhdud miqdarı; müəllimlərin hazırlanmasında, bədən tərbiyəsi və sağlamlıq işlərinin məzmunu və formalarında, xüsusən məktəbəqədər uşaqlar arasında xərclər; pedaqoji fəaliyyətin kəmiyyət göstəricilərinə yönəldilməsi; ailənin bədən tərbiyəsi ənənələrinin olmaması; xalq təhsili, səhiyyə, bədən tərbiyəsi və idman və s. orqanlarının hərəkətlərinin uyğunsuzluğu həll olunmamış problemlər kompleksi ilə izah olunur. Bunlar olmadan maddi-texniki baza inkişaf etmir [4].

Eyni zamanda, sağlamlığın təməli və bədən tərbiyəsinə müsbət münasibət uşaqlıqda qoyulur. Gənc nəslin sağlamlığının pisləşməsi bu problemi dərhal həll etmək lazım olduğunu diktə edir. Əsas səylər aşağıdakılara yönəldilməlidir:

- uşaqların sağlamlığı üçün valideyn məsuliyyətinin artırılması;
- uşaq və gənclərin idman növlərinin inkişafı maraqları üçün məqsədli və sponsorluq maliyyə imkanlarının axtarışı və səmərəli istifadəsi;
- təhsil müəssisələrində bədən tərbiyəsinin proqram-metodik və təşkilati təminatının yaxşılaşdırılması;
- dərslərin yeni təşkili formalarının tətbiqi;
- ucuz, lakin praktik və gigiyenik məhsullar və bədən tərbiyəsi üçün trenajorlar sənayesinin yaradılması;
- populyar ədəbiyyatın, video disklərin və kompüter proqramlarının kütləvi yayımı;
- təhsil ocaqlarında hərtərəfli bədən tərbiyəsi və idman mərkəzlərinin, o cümlədən idman zalların, üzgüçülük hovuzu və düzgün strukturun (quruluşun) yaradılması.

Bədən tərbiyəsi dərslərin dərslər formaları vasitəsilə; sağlamlıq vəziyyətində xəstə olan tələbələrlə birlikdə əlavə dərslər; gündəlik olaraq fitnes fəaliyyəti ilə; sinifdənkənar, məktəbdənkənar siniflər (idman bölmələri, idman məktəblərindəki dərslər, müstəqil tədqiqatlar); idman və fitnes tədbirlərilə həyata keçirilir.

Bütün bunlar hər bir məktəbəqədər, şagird və tələbəyə həftədə ən az 8-10 saat motor fəaliyyəti təmin edir.

Ailə açıq fəaliyyət konsepsiyası bir çox ölkələrdə prioritet kimi qəbul edilmişdir və bu, uşaqların və gənclərin aktiv bədən tərbiyəsinə cəlb edilməsində, xüsusən uşaqların asudə vaxtlarını valideynləri ilə keçirməyimizdə bir sıra problemləri həll etməyə imkan verir. Bu məqsədlə Azərbaycan Respublikasının Hökuməti təsis qurumları səviyyəsində şəhərləri və bölgə mərkəzləri üçün istirahət zonalarının yaradılması üçün xüsusi proqramlar hazırlanır və həyata keçirilir. Bu istirahət zonasına idman və sağlamlıq obyektləri şəbəkəsi, tipik və ya standart olmayan bir infrastrukturun (idman şəhərcikləri, eko-stadionlar, turizm və sağlamlıq mərkəzləri) qurulmuş regional sağlamlıq yolları daxil edilməlidir [1].

İstirahət fəaliyyətinin təşkili həmkarlar ittifaqı, gənclər və qadınlar ictimai birliklərini daha fəal cəlb etməlidir.

Təcrübə göstərir ki, bədən tərbiyəsi və idman gənclərdə asosial davranışın qarşısını alan təsirli vasitədir. Bununla əlaqədar, 2002-ci ildən etibarən Azərbaycan Respublikasının təsis qurumlarının icra hakimiyyəti orqanları və yerli özünüidarəetmə orqanları ilə birlikdə sosial standartlar nəzərə alınmaqla bədən tərbiyəsi üçün gənclər klublarının, idman məktəblərinin və idman komplekslərin inkişafı üçün təcili tədbirlərin icrası və normalar üzrə fəal işlərə başlanılmışdır.

Klublarda uşaqların, yeniyyətlərin və gənclərin dərsləri yalnız sağlamlıqlarını və fiziki hazırlıqlarını yaxşılaşdırmaqla yanaşı, onları daha maraqlı və mənalı asudə vaxtlarını da təmin edəcəkdir. Ölkədə əlavə bir sıra klublar yaratmaq, onları idman avadanlığı və inventarla, müəllim heyəti və təlim proqramları ilə təchiz etmək lazımdır.

Cədvəl 1.

Azərbaycan idmançılarının Olimpiya Oyunlarında qazanan medallarının sayı.

İl	İdmançı sayı	Qızıl medal	Gümüş medal	Bürünc medal	Cəmi	Yer
1996 Atlanta	23	0	1	0	1	61
2000 Sidney	31	2	0	1	3	34

Afina 2004	37	1	0	4	5	50
2008 Pekin	44	1	2	4	7	39
2012 London	53	2	2	6	10	30
2016 Rio de Janeyro	56	1	7	10	18	15
2020 Tokio						

Artıq qanunsuz hərəkətlər etmiş gənclərin tərbiyəsi mərhələsində bədən tərbiyəsi və idmandan səmərəli istifadə edilə bilinər. Bunları həll etmək üçün həbs yerlərində lazımı şəraiti təşkil etmək, onları idman qurğuları və avadanlıqları ilə təmin etmək lazımdır [5].

Fövqəladə demoqrafik vəziyyət kontekstində xəstəlik və zədələnmələrdən iqtisadi itkilərin artması, istehsalın intensivləşməsi, fiziki sağlamlıq səviyyəsinə və işçinin peşə-tətbiqi hazırlığına tələblər artır. İşçilərin sağlamlığının qorunması yalnız yüksək əmək məhsuldarlığının, rifah halının yaxşılaşdırılması üçün vacib şərti, həm də ölkənin davamlı sosial və iqtisadi inkişafının açarındır. Buna görə əmək kollektivlərində idman, fitness və idman işinin təşkili məsələləri çox vacibdir. Hər cür mülkiyyətdə olan müəssisə və təşkilatlarda reabilitasiya tədbirlərinə, peşə və tətbiqi dərslərin keçirilməsinə, əməkdən sonra bərpa olunmasına, istehsalın insanlara mənfi təsirlərini azaltmaq, onların peşə fəaliyyətlərinə uyğunlaşmalarını artırmaq, müxtəlif xəstəliklərə qarşı ümumi müqavimət səviyyəsini artırmaq tədbirləri həyata keçirilməlidir.

Bu problemləri həll etmək üçün aşağıdakılar lazımdır:

İşçilər üçün bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı üçün müvafiq motivasiya quruluşu yaratmaqla həyata keçirilməlidir. Ölkə işçilərin sağlamlığının qorunması üçün bir lahiyə-proqram hazırlamalı, müəssisə və müəssisələrin rəhbərləri və həmkarlar ittifaqı təşkilatları arasında kollektiv müqavilələr mütləq bu iş kollektivində bədən tərbiyəsi, idman və istirahət işlərinin inkişafı üçün real tədbirlər olan tam bölmələri ehtiva edilməlidir.

Müasirdə Azərbaycan Silahlı Qüvvələri, Fövqəladə Hallar Nazirliyi və hüquq-mühafizə orqanlarının islahatı kontekstində ümumi fiziki hazırlıq yüksək peşəkarlıq səviyyəsindədir.

- işçilərin sağlamlığının, fiziki hazırlığının və fiziki inkişafının vəziyyətinin monitorinqi, bu əsasda verilənlər bazasının yaradılması, bu da işçilərin sağlamlığının möhkəmləndirilməsində bədən tərbiyəsinin effektivliyini artıracaq, mənfi amillərin insanın fəaliyyətinə və rifah halına təsirini azaldacaqdır;
- istehsalat fiziki tərbiyəsinin iş şəraitinin yaxşılaşdırılmasına, peşə və istehsal ilə əlaqəli xəstəliklərin azaldılmasına yönəlmiş tədbirlər sisteminə daxil edilməsi;
- istehsalat fiziki tərbiyəsinin iş şəraitinin yaxşılaşdırılmasına, peşə və istehsal ilə əlaqəli xəstəliklərin azaldılmasına yönəlmiş tədbirlər sisteminə daxil edilməsi;
- istehsalat fiziki tərbiyəsinin iş şəraitinin yaxşılaşdırılmasına, peşə və istehsal ilə əlaqəli xəstəliklərin azaldılmasına yönəlmiş tədbirlər sisteminə daxil edilməsi;
- istehsalat fiziki tərbiyəsinin iş şəraitinin yaxşılaşdırılmasına, peşə və istehsal ilə əlaqəli xəstəliklərin azaldılmasına yönəlmiş tədbirlər sisteminə daxil edilməsi;
- istehsalat fiziki tərbiyəsinin iş şəraitinin yaxşılaşdırılmasına, peşə və istehsal ilə əlaqəli xəstəliklərin azaldılmasına yönəlmiş tədbirlər sisteminə daxil edilməsi;

Kadrların tətbiqi və idman hazırlığı yüksək səviyyəli idmançıların hazırlığına uyğun olmalıdır. Bu məqsədlə son vaxtlar Daxili İşlər Nazirliyi, FHN və Azərbaycan respublikasının Silahlı Qüvvələrində bir sıra təşkilatı və texniki tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Silahlı Qüvvələrdə islahatların davam etməsi, yeni hərbi texnikanın və silahların meydana çıxması, ordunun hərəkətliliyinin artırılması və hərbi hissədə hərbi xidmətə çağırışın xidmət müddətinin və uyğunlaşma müddətinin azaldılması zamanı hərbi tapşırıqların yerinə yetirilməsi üçün şəraitin çətinləşməsi nəticəsində ikinci Qarabağ müharibəsində 44 gün ərzində qələbə əldə edilmişdir. Məhz Ali Baş Komandanın rəhbərliyi və Azərbaycanın gənc əsgərlərinin şücaəti nəticəsində torpqlarımız işğaldan azad olunmuşdur. Prezident İlham Əliyev də müharibə zamanı gənclərimizin döyüşlərdə göstətdikləri şücaətdən geniş danış-

miş, onların vətən uğrunda fədakarlıqlarını yüksək qiymətləndirmişdir.

Müasir hakimiyyət dövründə gənclər siyasəti dövlət siyasətinin mühüm tərkib hissəsi olmuşdur. Gənclər üçün yeni imkanlar yaradılmış, onların hər tərəfli inkişafı üçün dövlət tərəfindən mühüm töhfə verilmişdir. Bu gün hakimiyyətin yüksək vəzifələrində gənclərlə işləyən ixtisaslaşmış orqanlar mövcuddur. Xüsusi olaraq Prezident Administrasiyasında Gənclər və İdman məsələləri şöbəsini, Milli Məclisin Gənclər və İdman komitəsini, Gənclər və İdman nazirliyini, Gənclər Fondunu göstərə bilərik. Eyni zamanda, Azərbaycanda 300-ə yaxın Gənclər sahəsində işləyən Qeyri-Hökumət Təşkilatları fəaliyyət göstərir. Həmçinin, dünyada gənclər siyasəti sahəsində fəaliyyət göstərən 20-dən çox gənclər təşkilatının idarə heyətində Azərbaycanlı gənclər işləyirlər. Müx-

təlif elmi-tədqiqat mərkəzlərində də kifayət qədər sayda gənclərimiz çalışırlar.

Bu misalları artırmaq, gənclərimizin uğurları haqqında daha çox danışmaq olar. Təbii ki, bu uğurların əldə olumasında uğurlu dövlət gənclər siyasəti dayanır. Gənclər hər zaman dövlətin diqqətini, xüsusilə, Prezident İlham Əliyevin dəstəyini hiss edirlər.

Müharibə bədən tərbiyəsi və əlilliyi olan insanların sosial uyğunlaşması və fiziki reabilitasiyası üçün idman ən təsirli vasitədir, lakin bu vasitə kifayət dərəcəsində istifadə olunurmu? Əlilliyi olan insanlar arasında bədən tərbiyəsi və idman vasitəsi ilə reabilitasiya, sosial uyğunlaşma və həyata inteqrasiya məqsədi daşıyır. Hal-hazırda Azərbaycan Respublikasında əlilliyi olan insanlar dövlətin xüsusi nəzarətində müntəzəm müalicə alaraq adaptiv bədən tərbiyəsi və idmanla əhatə olunur.

Cədvəl 2.

Azərbaycan idmançılarının Paralimpiya oyunlarında qazandığı medalların sayı

İl Ölkə	İdman çı sayı	Qızıl	Gümüş	Bürünc	Cəmi	Yer
1996 Atlanta	2	0	0	0	0	-
2000 Sidney	7	0	1	0	1	60
2004 Afina	11	2	1	1	4	45
2008 Pekin	18	2	3	5	10	38
2012 London	21	4	5	3	12	27
2015 Bakı I Avropa Oyunları	3	1	1	1	3	2
2016 Rio de Janeyro	24	1	8	2	11	47
Bakı İslam Oyunları	28	12	6	6	24	19

Bədən tərbiyəsi və idmanın 2021-ci ilə qədər inkişaf strategiyasında əlilliyi olan şəxslərin və müntəzəm olaraq uyğunlaşdırılmış bədən tərbiyəsi və adaptiv idman növləri ilə məşğul olan əlillər üçün Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasında adaptiv idman növlərində işləyən məşqçilərin hazırlanması üçün Milli Paralimpiya Komitəsi və Xüsusi Olimpiya komitəsi, **Azərbaycan Milli Abilimpiya Federasiyası, Uşaq Paralimpiyası** fəaliyyət göstərir. **Bu təşkilatların əsas məqsədi ölkəmizdə əlilliyi olan insanların əmək reabilitasiyasına və onların məşğulluğunun artırılmasına dəstək olmaqdır.** Rəsmi statistika göstərir ki, Azərbaycanda 650 minə yaxın əlilliyi olan şəxs var. Onların hamısı idman ilə məşğul olmaq istəmir və eyni zaman-

da, idmanla məşğul olmaq onlara uyğun deyil. Əlillər arasında bədən tərbiyəsi və idmanın daha da inkişaf etdirilməsinin əsas problemləri aşağıdakıları əhatə etməlidir:

- idman obyektlərində və kütləvi istirahət yerlərində bədən tərbiyəsi və idmanla məşğul olmaq üçün müvafiq şəraitin yaradılması;
- əlilliyi olan uşaqlar üçün əlavə təhsil sisteminə idman məktəblərinin açılması;
- ixtisaslaşdırılmış inventar və avadanlıqların hazırlanması və istehsalı;
- adaptiv bədən tərbiyəsi üzrə təlimçilərin, müəllimlərin və mütəxəssislərin hazırlanması;
- ixtisaslaşdırılmış metod və proqramların hazırlanması və dərc edilməsi;
- əlil idmançıların paralimpiya oyunları da daxil olmaqla beynəlxalq yarışlara hazırlığı.

Məşq idmançıların Olimpiya Oyunlarına hazırlığı ilə eyni şərtlərdə aparılmalıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. http://anl.az/down/medeniyyet2007/mart/medeniyyet2007_mart_2.htm.
2. *İstedadlı Əlillər* İctimai Birliyinin sədri: Azərbaycanca yeni federasiya yaradılır https://azertag.az/xeber/Istedadli_Aliller_Ictimai_Birliyinin_sedri_Azerbaycanda_yeni_federasiya_yaradilir-1481759.
3. *Azərbaycanda gənclərin öz potensiallarını reallaşdırmasına dövlət geniş imkanlar yaradır* http://anl.az/down/medeniyyet2007/mart/medeniyyet2007_mart_2.htm.
4. *Azərbaycan gəncləri 44 günlük Vətən müharibəsində böyük qəhrəmanlıq göstərdilər – Deputat* <http://www.xalqcebhəsi.az/news/politics/68559.html>
5. *Uşaq və gənclərin fiziki və mənəvi inkişafı* https://525.az/?name=xeber&news_id=82319.
6. "Azərbaycan" qəzetinin görkəmli məşqçilər və olimpiya çempionlarının iştirakı ilə təşkil etdiyi "dəyirmi masa"
7. <http://www.azerbaijan-news.az/view-70851/f%20c6%20fxr-et-%20c3%20cr%20c3%20cr-duy-az%20c6%20frbaycan>
8. *Azərbaycan idmançılarının Olimpiya oyunlarında iştirakı* <https://files.preslib.az/site/olympia/gl3.pdf>
9. *Azərbaycan 2016 Yay Olimpiya Oyunlarında* https://az.wikipedia.org/wiki/Az%C9%99r_baycan_2016_Yay_Olimpiya_Oyunlar%C4%B1nda
10. <http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/2016/sentyabr/504926.htm>
11. "Rio-de-Janeyro Olimpiadasında Azərbaycan yığmasının bayraqdarı Teymur Məmmədov olacaq". www.azertag.az. *İstifadə tarixi: 30 iyun 2016.*
12. "Azərbaycan "Rio-2016" Olimpiadasında 56 idmançı ilə təmsil olunacaq". www.report.az. *İstifadə tarixi: 18 iyul 2016.*
13. "Braziliyanın Rio-de-Janeyro şəhərində keçirilən XXXI Yay Olimpiya Oyunlarında Azərbaycan Respublikasının idmançıları və onların məşqçiləri üçün ən yüksək nəticələrə görə mükafatların müəyyən edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı".
14. www.president.az. *İstifadə tarixi: 18 iyul 2016.*
15. https://az.wikipedia.org/wiki/Az%C9%99r_baycan_Milli_Paralimpiya_Komit%C9%99si
16. <https://www.noc-aze.org/az/>
17. *Bədən tərbiyəsi və idman haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu*, 21 dekabr 2016, <http://www.e-qanun.az/framework/18303>

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ СПОРТА СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

к.п.н. доц. Ф.С. Гусейнов

Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта
Кафедра Виды спортивных игр
farhad.huseynov@sport.edu.az

Аннотация: Выявить пути и средства повышения эффективности физического воспитания и спорта в укреплении здоровья и воспитания подрастающего поколения,

обеспечить долгосрочное устойчивое и динамичное развитие физического воспитания и спорта, формирование здорового образа жизни и воспитания населения. Пот-

ребность в регулярных занятиях спортом способствует социально – экономическому развитию и повышению качества жизни и благополучия Азербайджана за счет повышения конкурентоспособности Азербайджанского спорта.

Ключевые слова: стратегия, инновационные технологии, концепция развития, целевая программа, долгосрочная перспектива.

FEATURES OF DEVELOPMENT OF STUDENT YOUTH SPORTS IN MODERN CONDITIONS

PhD, ass. prof. F.J. Huseynov

Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport
Department of Sports games
farhad.huseynov@sport.edu.az

Annotation: To identify ways and means of increasing the effectiveness of physical education and sports in strengthening the health and education of the younger generation, to ensure long-term sustainable and dynamic development of physical education and sports, the formation of a healthy lifestyle and education of the population. The need for regular sports activities contributes to the socio-

economic development and improvement of the quality of life and well-being of Azerbaijan by increasing the competitiveness of Azerbaijani sports.

Keywords: strategy, innovative technologies, development concept, target program, long-term perspective.